

pade, premika se proti zemlji in padlo bi do njene srede, ko bi ničesa ne opoviralo njegovega gibanja. To teženje vseh teles po središču zemlje, katero učini njena privlačljivost, imenuje se težnost, teža ali privlačnost.

Poznali smo sedaj te-le splošne lastnosti teles: 1. razprostljivost; 2. nepredorljivost; 3. ljukničavost; 4. deljivost; 5. gibljivost; 6. zveznost in sprijemnost; 7. težnost.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XXI.

Posebno plodovitno je bilo Hicingerjevo delovanje na slovstvenem polju naslednje leto, kedar smo preslavljali Slovani tisučnico ss. Cirila in Metoda pa 18stoletnico ss. Hermagora in Fortunata. Najprej je prikazal se na dan:

13) Domač Koledar slovenski za navadno leto 1863 v 8ⁱ str. 116, s podobo škofa Friderika Baraga. — Ozir po svetu: Pervine naravnih stvari, nekovine ali metaloidi, in kovine ali metali; Svete mesta, Jeruzalem, Betlehem in Nazaret; Carjigrad, glavno mesto turškega cesarstva. Ogled po domovini: Gorica, pravo slovensko mesto; Cerkniško jezero, memo družih čudovito; Tisučletni spomin ssv. Cirila in Metodja; Friderik Baraga, rojen Slovenec, amerikanski škof. Gospodarstvo, obertstvo in trgovstvo na Slovenski zemlji v starem času. Pesmi: Ss. Ciril in Metodi (okrajšana po vzorni l. 1847), sv. Marjeta in Zaklad — po basni Ezopovi „Kmet in njegova sinova“ češ, da pridnost je najboljši zaklad. Ker je druga poleg stare pesmi jako mikavna in svetnica po Slovenskem dokaj češčena, naj se ponatisne tudi tukaj:

Sveta Marjeta.

Stoji, stoji tam beli grad,
Pod gradom jezero je zad;
Pa v jezeru je čudna zver,
Je zmaj, ki tac'ga ni nikjer.
Ga dobro pasti morajo,
So dali že živinco vso;
Je versta na ljudi prišla,
Storijo kmalo sklep letá:
»Mu dajmo le Marjetico,
Jezusovo služabnico;
Z Marjetico nič zgube ni.«
Kaj pa Marjetica stori?

Gre v izbo svojo pisano,
Obleče suknjo višnjevo,
Pasico vzame si zlato,
Gre pred globoko jezero;
Pa srečal jo je mlad junak,
Oj mlad junak, serčan vojak,
Junak je sveti Juri sam.
Ji pravi: Kaj ti sveta dam?
Greš pred globoko jezero,
Berž tudi zmaj priplaval bo,
Pasico verzi mu na vrat,
Se stori sveti križ takrat;

Bo zmaj ponižen in krotak,
Da ni še bil nikoli tak.
Marjeta gre pred jezero,
Nad zmajem vse stori tako;
Pasico verže mu na vrat,
Stori še sveti križ takrat,
Je zmaj ponižen in krotak,
Da ni še bil nikoli tak;
Pohleven ves jo uboga rad,
Da pelje ga pred beli grad.
Pa prejde velik strah ljudi,

Veliko malo vse beži.
Pa sveti Juri govori:
»Nikar ne bojte se zveri;
Spoznajte pravega Boga,
Sprejmite vero v Kristusa.
Končal jaz z Bogom zmaja bom,
Od sile te vas rešil bom».
Obernejo se vsi v Boga,
Sprejmejo vero v Kristusa;
Pa sveti Juri vzdigne meč,
In mahne zveri glavo preč.

V „Mitth. d. hist. Vereins“ je l. 1863 pisal: Ist das alte Aemona an der Stelle von Laibach o. von Igg gestanden? — Sind in Krain unter den Römern noch Freie von den älteren Einwohnern geblieben? — Statistisches zur Geschichte der Reformation in Krain. — V „Blätter aus Krain“ pa: Zur Geschichte von Neustadtl. — Anmerkung zum Aufsatz Kozinas: Die Landeshauptleute in Krain.

V Danici je to leto z ozirom na tisučnico slovansko prišel v l. 2. s spisom: Ss. Ciril in Metod v oziru na Krajnsko, in: Kako bi se obhajala mnogoletnica slovenskih apostelnov? ter v dopisu „iz Tersta“ spregovoril o novi sv. Hermagoru posvečeni cerkvi v Rojanu. — Bolj na tanko in učeno je utrdil to v l. 4: Osemnajst-stoletnica sv. Marka in sv. Mohora v Akvileji, kjer je v dopisu „S Pivke“ soštel tudi vse cerkve sv. Mohorja in sv. Marka znane na Slovenskem, v l. 22 pa povedal, kako so ondod 12. julija praznovali skupno slovesnost, ter podal dokaj mično in doveršeno pesmico v omenjeno obhajanje:

Sv. Mohor in Fortunat.

V Rimu sveti Peter biva,
Marka učenca tak poziva:
Hodi na pokraj jadranski,
In tje nesi uk keršanski.

Na italijansko mejo
Marka pride v Akvilejo;
Ondi vhodi so odperti
V svet slovenski razprosteri.

Ljudstvo sluša evangeli,
Glas o Kristusu veseli;
Mnogo jih resnica gane,
Kerst očisti v veri zbrane.

Mohor vmes je naj bolj vneti,
Sam apostelj ga posveti,
Akvileji da pastirja,
Da se cerkev bolj razširja.

Fortunat je pomagavec,
Tudi zvest oznanovavec;
Uk in čuda skup storijo,
Da se verniki množijo.

Tak Gospodovo kraljestvo
Jemlje ljudstvo si v posestvo
Poleg Soče, bistre Save,
Daleč do dereče Drave.

Rod paganski je zaviden,
In sodnik ves malopriden;
Sveta moza gresta v ječo,
Preterpita smert bolečo.

Apostoljska moza! hvala
Bo se vama skoz dajala;
Z varstvom svojim nas branita,
In pomoči nam prosita.

Razun tega je v l. 19 sostavek njegov: Procesija o Kristusovem vnebohodu. — Proti koncu leta pa sv. Miklavž prinese Slovencem vsem Slovanom drago knjigo, kateri je naslov: Zlati Vek ali Spominica na čast ss. Hermagoru in Fortunatu, sv. Nikolaju in ss. Cirilu in Metodu. Da se v tej zgodovinski knjigi verli Hicinger ne pogrēša, si lahko misli vsak rodoljub slovenski, in res, koj na čelu sta jej krasota njegova spisa dva: I. Začetki keršanstva na Slovenskem, in sicer 1) pri prvotnih stanovavcih slovenske zemlje, in 2) pri novih slovenskih naselnikih, v veliki osmērki str. 5—29; II. Iz cerkvene zgodovine krajske zemlje, in 1) Škofje nekdanje Emone, 2) Krajski naddiakoni v srednjih časih str. 30—40. — „Slovensko slovstvo je prejelo zopet novo prekrasno, skoz in skoz znanstveno delo, piše o tej Spomenici znan povestničar v Novicah l. 51, ktero je živa priča dušne zmožnosti slovenskih pisateljev. Ne vemo, ali bi se čudili učenosti pisateljev, ali pa zanimivosti člankov. Prvi spis Hicingerjev, pravi na to posebej, po kritičnih historičnih virnikih pisan, zamore se vrstiti z vsakim historičnim pretresom kakoršnega koli izvrstnega cerkvenega historika. Ne samo, da se odlikuje zarad svoje logične razsodbe, tudi slog je jedernat, kakoršen pristojna zgodovinarju. Ravno tako izvrstna sta druga dva članka tega marljivega slovenskega pisatelja“.

V Novicah je v zvezi s tisučnico slovansko na mnoge vprašanja povedal svojo misel o Stari kapelici pod Trebelnim l. 3 in l. 6: „Še druga beseda o gornjo-mokronoški kapelici.“ — Poleg posamesnih dopisov s Pivke ali iz Postojne, po katerih je sprožil in pridobil Notranjcem marsiktere dobrotne vstanove, je sestavil v l. 17 Cestne in železnične višave na Kranjskem, pa tudi drugod od Ljubljane proti Terstu, proti Dunaju, od Zidanega mosta proti Sisku itd. — V l. 47 se nahaja krepki spis: Petstoletnica novomeška, kjer v začetku na pr. piše: „Če se obletnice v življenji posameznega človeka obhajajo na petkrat pet, petkrat deset let, se pač obletnica v življenji cele srenje ali soseske sme obhajati na petkrat sto let. Taka je s kranjskim Novim mestom. Če tukaj govori kdo o stoletnici, pač ni tako, kakor tam zunaj v deželi nam Slovanom sosednega ljudstva, kjer golih praznikov stoletnih, petdesetletnih, učenostnih, obrtnijskih, teloborskih, strelskih, zmagavskih, in kdo vé še kakošnih ni kraja ne konca, kjer ni družega kakor velik hrum, vriš, strel, petje, godba, v zadnje sklep vsega z gostarijo in napivanjem. Stoletnica se lahko obhaja, da ni sama potrata velicij stroškov, temuč naprava zares koristnega spominka“ — in govorivši o imenu ter o zgodbah tega mesta nasvetuje, kake stvari naj bi spominska knjiga za petstoletnico imela v sebi in sploh kako naj bi se obhajala bolj po koristni šegi slovanski. — V istem listu je naznanjen :

14) Domač Koledar slovenski za prestopno leto 1864 — v 8ⁱ str. 108 — s podobšino sedanjega Velehrada. Sp. P. Hitzinger, farman in dekan postojnski. Založil Giontini, natisnil Milic. — „Kar smo v pohvalo Hicingerjevega koledarja že osemkrat rekli, rečemo z dobro vestjo tudi devetkrat, pravijo v ravno tem listu Novice, da ga nimamo bolj praktičnega koledarja od tega; česar leto in dan potrebuješ za vsakdanje potrebe, nahajaš v njem.“ — Ozir po svetu kaže: Nove zemljopisne najdbe; Atene, znamenito mesto v stari in novi Grecii; Velehrad, nekdanji sedež ssv. Cirila in Metodja na Moravskem. Ogled po domovini ima v sebi: Celje, staro slovensko mesto; Barbána, naj starja Božja pot v Primorji; Sv. Mohor in Fortunat, aposteljna za Primorje in Krajnsko; Žiga baron Herberstein. Razne reči: Naj večje drevesa na zemlji; Naj večje podzemelske jame na svetu. Pesmi: Sv. Mohor in Fortunat (natisnjena že v Danici l. 1863), pa: Sisek rešen l. 1593 (po nekoliko okrajšanem načinu).

Matica Slovenska, vstanovljena l. 1863, djanski prvo leto svoje prične 4. febr. 1864, in koj sklene, da hoče za l. 1865 ob svojih stroških dati med ljudi P. Hicingerja izverstni koledar, kar je tudi storila. Tako pride na svetlo Koledar slovenski za navadno leto 1865 v 8ⁱ str. 1—76 s pridjanimi narodnimi stvarmi, v katerih je razglasila po svetu zgodovino, pravila, vstanovnike svoje Matica. Tako je Koledarski del za l. 1867 in 1868 str. I—XLIV umetno vredil P. Hicinger, ki ga je pod naslovom „Narodni Koledar“ založila in izdala Matica z letopisom svojim, zadnjikrat l. 1869. Po vredbi Hicingerjevi je toraj še l. 1868, in se razdeljuje 1) v godovni in zvezdoznanski koledar, v katerem so poleg slovanskih imen mesecev in mnogih svetnikov vzlasti znameniti ob kraju po dnevih posebni spomini iz vede, umetnije, narodnega slovstva itd. — od l. 1860 vseskozi pomnoževani in spopolnovani; 2) zgodovinski in zemljepisni koledar, v katerem se nahaja na pr. štetev posvetnih in cerkvenih zgodeb; pregled vse zemlje, katoliške cerkve, avstrijskega cesarstva; deželna razdelitev, število stanovalcev po narodih, vojaštvo; razdelitev cerkvena in učilne naprave; in 3) gospodarski, opravični in potni koledar, kjer je pojasnjen na pr. štempeljski in percentni davek, razložene mere in tehte, določeni novci ali denarji stari in novi. — Reči moram, da je ta koledar Hicingerjev bil naj bogatejši in naj popolnejši, in da ga tudi po koledarju družbe sv. Mohora doslej še nima naslednika verstnika.